

De mellemstore byers omstrukturering i land- og yderkommunerne: befolkning, erhverv og human kapital

Nye perspektiver på landdistrikterne – kampen om stedet

Artiklen analyserer omstruktureringen af befolkning, erhverv og beskæftigelse i de mellemstore byer i land- og yderkommunerne i Danmark. Artiklen undersøger, om den afmatning, som er kendt fra de mindste byer uden for storbyregionerne, har ramt de mellemstore byer, eller om disse følger deres egne udviklingsveje. Til analysen har vi opdelt de mellemstore byer på baggrund af deres befolknings- og beskæftigelsesvækst i perioden 2012-2019 i fire bytyper, som vi undersøger nærmere. Vi inkluderer human

kapital i analysen for at undersøge konsekvenserne af vidensøkonomien. Der er tydelige forskelle mellem de fire bytyper og stor variation inden for typerne med fokus på befolkning, erhverv og beskæftigelse, mens der er mindre forskelle i forhold til human kapital. Dette studie viser, at de mindste byer af de mellemstore byer har klaret sig bedst. Dette peger på, at udviklingsvejene adskiller fra de mindste byer, men også at der er forskelle mellem de mellemstore byer.

Den mellemstore byer i Danmark og deres udvikling

Denne artikel analyserer befolknings- og erhvervsudviklingen i de mellemstore byer i land- og yderkommunerne i Danmark. De mellemstore byer er byer med mellem 5.000 og 49.999 indbyggere, og i land- og yderkommunerne udgør de oftest de største byer¹. De mellemstore byer har således stor betydning for den lokale og regionale udvikling qua deres koncentration af private og offentlige byfunktioner inklusive f.eks. liberale erhverv, uddannelsesinstitutioner, erhvervsudvikling og lokal beskæftigelse. Deres udvikling har været underbelyst i forskningen især set i perspektiv af de seneste årtiers geografiske omstrukturering og urbanisering, hvor agglomerationsfordelene og vidensøkonomien har favoriseret storbyerne som lokalitet for økonomisk aktivitet. Især de mindste byer i land- og yderkommunerne har oplevet vigende befolkningsgrundlag og faldende beskæftigelse, som Hansen og Winther (2018) viste, men hvilken udvikling har fundet sted i de mellemstore byer? Er den udvikling, som vi kender fra de mindste byer i Danmark, begyndt at ramme de mellemstore byer i land- og yderkommunerne? Eller følger de mellemstore byer deres egne erhvervs- og beskæftigelsesmæssige udviklingsveje?

➤➤ Er den udvikling, som vi kender fra de mindste byer i Danmark, begyndt at ramme de mellemstore byer i land- og yderkommunerne? Eller følger de mellemstore byer deres egne erhvervs- og beskæftigelsesmæssige udviklingsveje?

CHRISTIAN FERTNER

Lektor, Institut for geovidenskab og naturforvaltning, Københavns Universitet, chfe@ign.ku.dk

HØGNI KALSØ HANSEN

Lektor, Institut for geovidenskab og naturforvaltning, Københavns Universitet, hh@ign.ku.dk

LARS WINTHER

Professor, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet, lw@ign.ku.dk

For at lave en analyse af de mellemstore byers omstrukturering har vi konstrueret en bytypologi, der består af fire bytyper, på baggrund af befolknings- og beskæftigelsesvæksten i perioden 2012-2019 i de 54 byer, som har 5.000-49.999 indbyggere (2021) og er lokaliseret i land- og yderkommunerne i Danmark (Se tabel 1).

Vi undersøger udvikling i de fire bytyper i forhold til befolkning, beskæftigelse og uddannelsesniveauer for at analysere omstruktureringen og udviklingen af land- og yderkommunernes mellemstore byer i perioden 2012-2019. Perioden indkapsler vækstperioden i 2010'erne, hvor 2012 er vendeåret for dansk økonomi efter 2008-finanskrisen og 2019 det sidste år inden covid19-krisen.

Beskæftigelsen i de mellemstore byer skal forstås i rammen af markedsøkonomien på den ene side og den offentlige sektor på den anden side. Vi ved fra tidligere studier, at offentlig og privat beskæftigelse i mellemstore byer er positivt associeret, hovedsageligt skabt af en positiv association mellem offentlig beskæftigelse og lavtlønsbeskæftigelse i den private sektor, dog ikke i de byer som er lokaliseret længst væk fra de fem største byer i Danmark (Høst og Winther, 2019). Vi ved også, at den offentlige sektor er bedre til at fordele højtuddannede geografisk sammenlignet med den private sektor, som i højere grad koncentrerer beskæftigelsen af højtuddannede i de største byområder i Danmark (Hansen og Winther, 2014a; Egsgaard o.a., 2022).

Vi ser endvidere på de beskæftigedes færdigheder og kompetencer, deres human kapital², efter bosted og arbejdssted. Det gør vi med udgangspunkt i to centrale uddannelseskategorier som proxyer for forskellige typer af human kapital, dvs. arbejdskraftens uddannelsesmæssige kompetencer (Hansen og Winther, 2015): 1). Erhvervsuddannelse (praktisk human kapital) og lang videregående uddannelse (akademisk human kapital) for at få et indblik i, hvordan den erhvervmæssige omstrukturering kan spores i kompetencestrukturerne og således hvordan vidensøkonomien påvirker udviklingsvejene i de mellemstore byer.

Land- og yderkommunernes befolknings- og erhvervsudvikling

Urbaniseringen er i dag en flerdimensional udvikling, der rækker længere en bare bevægelsen fra land til by. De sidste årtier har urbaniseringen været præget af flere nøgleprocesser, som direkte og indirekte påvirker og er et resultat af land- og yderkommunernes erhvervs- og befolkningsudvikling. For det første er der den økonomiske og befolkningsmæssige genopretning og ekspansion af storbyregionerne baseret på agglomerationsfordele, som især gavner vidensøkonomien og vidensvirksomhederne. Dette har tilvejebragt en genoplivning af de centrale dele af storbyregionerne, der igen er blevet attraktive levesteder og i stigende grad tiltrækker akademisk human kapital, højindkomstgrupper og studerende (Egsgaard o.a., 2022; Bothe o.a., 2022). For det andet vokser storbyregionerne og inkluderer stadig større områder inklusive byernes pendlingsoplande, hvilket påvirker både erhvervs- og befolkningsudviklingen i den urbane periferi (Hansen og Winther, 2012). Dette

medfører i stigende omfang, at den lokale udvikling er tæt knyttet til den regionale udvikling, hvor f.eks. afstand til ”tykke” arbejdsmarkeder, dvs. store arbejdsmarkeder med heterogen arbejdskraft og en stor pulje af potentielle jobmuligheder, har indflydelse på befolknings- og beskæftigelsesudviklingen. For det tredje har en lang række mindre byer i landdistrikterne og yderområderne udfordringer med fraflytning af især unge (Sørensen, 2020) og tab af arbejdspladser (Hansen og Winther, 2018), og selvom der er succeshistorier bl.a. konkurrencedygtig industri og byer i vækst, er recession en reel tilstand for mange mindre byer. For det fjerde er mange mindre byer udfordret af dobbelturbanisering, som på den ene side er en migration fra de mindre byer til de mellemstore byer i land- og yderkommune og på den anden side også dækker over en migration både fra de mindre og de mellemstore byer i land- og yderkommunerne til storbyregionerne (Fertner et al, 2015). For det femte er urbaniseringen efter den finansielle krise i 2008 blevet mere geografisk ulige, hvor især Hovedstadsområdet centrale dele genoprettes hurtigere end resten af landet f.eks. med hensyn til væksten i beskæftigelse (Hansen og Winther, 2019). Sidst, men ikke mindst har kommunalreformen fra 2006 ændret mange mindre byers tidligere centrale position fra at have kommunecentre med dertilhørende offentlige funktioner og beskæftigelse til nu at være en sekundær by i en stor kommune (Altinget, 2018).

Byer i forståelsen af den regionale udvikling

Forskningen omkring byernes økonomi og erhvervsudvikling har i høj grad været fokuseret på storbyerne og storbyregionerne (Glaeser, 2011; Storper o.a., 2015; Florida, 2017). Vægten har primært været på vidensøkonomi, akademisk human kapital og agglomerationsfordele som grundlæggende forklaringsparadigme på den stigende erhvervs-mæssige koncentration i storbyerne og deres socioøkonomiske og geografiske konsekvenser. Der er i forbindelse med storbyerne ofte tale om både urbaniseringsfordele, hvor fordelene (eller ulemperne) er eksterne i forhold til både virksomheder og erhverv, men interne i storbyerne, og lokaliseringsfordele, hvor fordelene er eksterne til virksomheden, men interne til erhvervene i et specifikt geografisk område. Storbyerne rummer således fordele, der er skabt både gennem diversitet og specialisering i f.eks. klynger inden for bestemte erhverv (Scott, 2008).

I et mere begrænset omfang har der været et fokus på de mindste byer og deres omstilling (Kilkenny, 2010; Fertner et al., 2015; Hansen og Winther, 2018) bl.a. med et fokus på afindustrialiseringen og omstillingen af industrien. Hertil kommer en fornyet interesse i regional udvikling, innovation og de økonomiske krisers geografiske udtryk især med fokus på de regioner, som er særlig udfordret af den centrale omstrukturering af erhvervs- og arbejdsmarkedsstrukturerne som følge af transformationen fra industridomineret økonomiske strukturer til vidensøkonomiske strukturer (Gardiner et al., 2013; Eder, 2019).



En omfattende del af litteraturen om by- og regional udvikling har en tendens til, at beskæftigelse, erhvervsudvikling og erhvervsstruktur i landdistrikterne reduceres til en version af en klassisk center-periferi-model, hvor byregionernes udvikling ses i kontrast til de rurale regioners udvikling

En omfattende del af litteraturen om by- og regional udvikling har en tendens til, at beskæftigelse, erhvervsudvikling og erhvervsstruktur i landdistrikterne reduceres til en version af en klassisk center-periferi-model, hvor byregionernes udvikling ses i kontrast til de rurale regioners udvikling. Det gælder f.eks. regionale forskelle i lønniveau, akademisk human kapital, produktivitet, oprettelse af nye virksomheder, andelen af videnserhverv eller innovationspotentialt (Echeverri-Carroll og Ayala, 2011; Hansen og Winther, 2014a; Rizov og Walsh, 2011; Harris og Moffat, 2012; Huiban, 2011; van Oort o.a., 2009; Capello o.a., 2012). Den overordnede konklusion i disse studier er, at urbane regioner klarer sig bedre end rurale regioner på de givne udvalgte økonomiske parametre (Høst og Winther, 2019).

Litteraturen om den økonomiske udvikling i de rurale regioner har hovedsageligt fokuseret på befolkningsvækst, entreprenørskab og selvbeskæftigelse, men ikke på den samlede erhvervs- og beskæftigelsesudvikling (Baumgartner o.a., 2013; Eliasson og Westlund, 2013). Der er undtagelser, f.eks. Wernerheim and Sharpe (2005), der undersøgte beskæftigelsesvæksten i det rurale Canada og konkluderede, at rurale byer uden for pendlingsafstand til en storbyregion havde få og små avancerede virksomheder. Enkelte studier i Danmark har påpeget, at især mindre byer i landkommunerne længst væk fra de største byer har haft betydelige tab i beskæftigelsen både i 1990'erne og 2000'erne og tab af den yngre del af befolkningen (Hansen o.a., 2021; Høst og Winther, 2019; Sørensen, 2020). Andre studier har set på konsekvenserne af afindustrialiseringen, som de rurale regioner har oplevet med følgende beskæftigelsestab (Gardiner o.a. 2013), selvom afindustrialiseringen er mere nuanceret, end den ofte fremstilles i litteraturen (Hansen og Winther, 2014b). Der er studier, der viser, at rurale og småbysvirksomheder ikke kan reduceres til kun at være lukningstruede virksomheder i tilbagegang, men at der er mange levedygtige virksomheder i landdistrikterne, som er med til at sikre en mere stabil udvikling (Hansen og Winther, 2018; Høst og Winther, 2019; Hansen o.a. 2021)

De studier, som ser på erhvervsudviklingen i landdistrikterne, er dog ofte casestudier af enkelte erhverv eller bestemte steder, eller det er studier af en bestemt proces f.eks. iværksætterier eller tiltrækning af arbejdskraft (Hansen og Winther, 2018). Enkelte studier i Danmark er mere generelle og viser, at jo mindre byerne er, og jo længere væk de er lokaliseret i forhold København og Århus eller nærmeste større by med mere end 10.000 beskæftigede, jo større er deres beskæftigelsestab (Hansen og Winther, 2018). Ud over markedsökonomiens dynamik har de offentlige sektor betydelig indflydelse på erhvervs- og beskæftigelsesudviklingen i Danmark (Hansen og Winther, 2014a), hvor

studier har vist, at f.eks. offentlig akademisk human kapital er betydeligt mere geografisk jævnt fordelt end privat akademisk human kapital.

En typologi af de mellemstore byer i Danmark: metode og data

I Danmark findes der 111 byer, der har mellem 5.000-49.999 indbyggere. Af disse er 54 byer lokaliseret i en af de 39 kommuner, som enten er defineret som landkommune eller yderkommune (Velfærdsministeriet og Fødevarerministeriet 2009). En kommune har tre byer, 13 kommuner har to byer, og 25 kommuner har en by.

➤ I Danmark findes der 111 byer, der har mellem 5.000-49.999 indbyggere. Af disse er 54 byer lokaliseret i en af de 39 kommuner, som enten er defineret som landkommune eller yderkommune

Med afsæt i de 54 byers beskæftigelses- og befolkningsudvikling i perioden 2012-2019 set i forhold til de nationale niveau i samme periode har vi lavet en typologi af byerne. Byerne kan deles op i byer, der har oplevet vækst eller tilbagegang i beskæftigelsen og vækst eller tilbagegang i befolkningsudviklingen set i forhold til det nationale niveau. På den baggrund kan fire bytyper konstrueres – se tabel 1.

Tabel 1: Bytypologi baseret på byers udvikling i befolkning og arbejdskraft 2012-2019 – normaliseret ift. det nationale niveau

Bytyper	Antal byer
Type 1: Negativ beskæftigelses- og positiv befolkningsvækst (-besk/+bef)	6
Type 2: Positiv beskæftigelses- og befolkningsvækst (+besk/+bef)	7
Type 3: Positiv beskæftigelses- og negativ befolkningsvækst (+besk/-bef)	20
Type 4: Negativ beskæftigelses- og befolkningsvækst (-besk/-bef)	21

For at analysere, hvordan de mellemstore byer i land- og yderkommunerne har udviklet sig, ser vi i den kommende analyse nærmere på fire centrale erhvervssektorer: industri, detailhandel, hotel og restaurationsbranchen og den offentlige sektor. Industrien har ofte stor betydning for mellemstore byer og er stadig i mange byer væsentlig for beskæftigelsen på trods af en betydelig teknologisk omstrukturering, hård konkurrence og udflytning (Hansen og Winther, 2018). Detailhandlen følger i højere grad befolkningsudviklingen, men mange mindre byer er præget af resultaterne af butiksdød, centralisering og teknologisk udvikling (Fertner o.a., 2015). Turisme og oplevelsesøkonomi især den stedbundne del af oplevelsesøkonomien bliver ofte fremhævet som en vej frem for erhvervsudviklingen i byerne i land- og yderkommunerne (Lorentsen og Smidt-Jensen, 2011). Vi har valgt hotel og restauration, som indikator på den stedbundne oplevelsesøkonomi – et erhverv, som har været vækst i perioden. Den offentlige sektor har stor betydning for beskæftigelsen

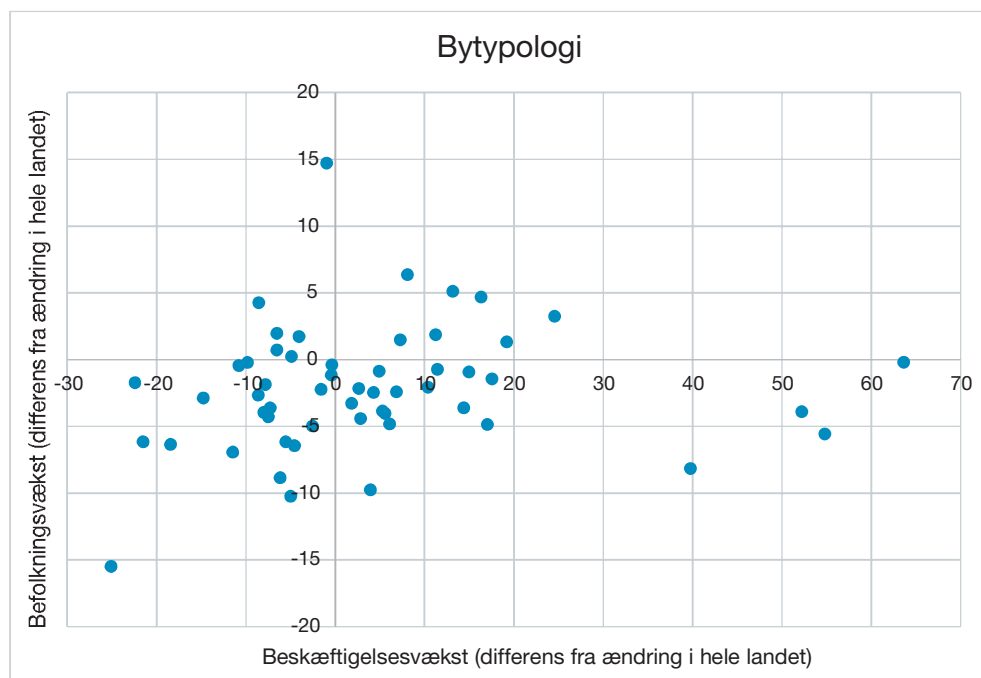
i Danmark (Hansen og Winther 2014a; Høst og Winther, 2019). Det gælder også for de mellemstore byer.

Vi ser endvidere på de beskæftigedes kompetencer efter bosted og arbejdssted ved at kigge på hhv. personer med en erhvervsuddannelse (praktisk human kapital) og personer med en lang videregående uddannelse (akademisk human kapital). Dette gøres for at få et indblik i den erhvervsmæssige omstrukturering og kompetencestrukturerne for at forstå byernes udviklingspotentiale (Hansen og Winther, 2015).

Erhvervs- og befolkningsudvikling i fire forskellige bytyper

Byers succes måles oftest på deres evne til at fastholde eller vokse med hensyn til arbejdspladser og befolkning (Hansen og Winther, 2012; 2014a). I Figur 1 er de 54 byer, der har mellem 5000 og 49.999 indbyggere, og som er lokaliseret i land- eller yderkommuner, plottet ind i forhold til deres beskæftigelses- og befolkningsudvikling i perioden 2012-2019. De plottede vækstprocenter er normaliseret i forhold til det nationale niveau i perioden. Med afsæt i figur 1 er det således muligt at kategorisere byerne i de fire bytyper (se også tabel 1).

Figur 1: Typologi af byer placeret i land eller yderkommuner med 5000-49.999 indbyggere i forhold til beskæftigelses- og befolkningsudvikling 2012-2019



Figur 1 viser, at ud af de 54 byer oplevede seks beskæftigelsesudvikling under det nationale niveau, men en befolkningsudvikling, som lå over det nationale niveau (Type 1). Syv byer oplevede både en beskæftigelses- og befolkningsudvikling over det nationale niveau (Type 2). 20 byer oplevede en højere beskæftigelsesudvikling og en lavere befolkningsudvikling (Type 3), mens 21 byer har oplevet både lavere beskæftigelses- og befolkningsudvikling end det

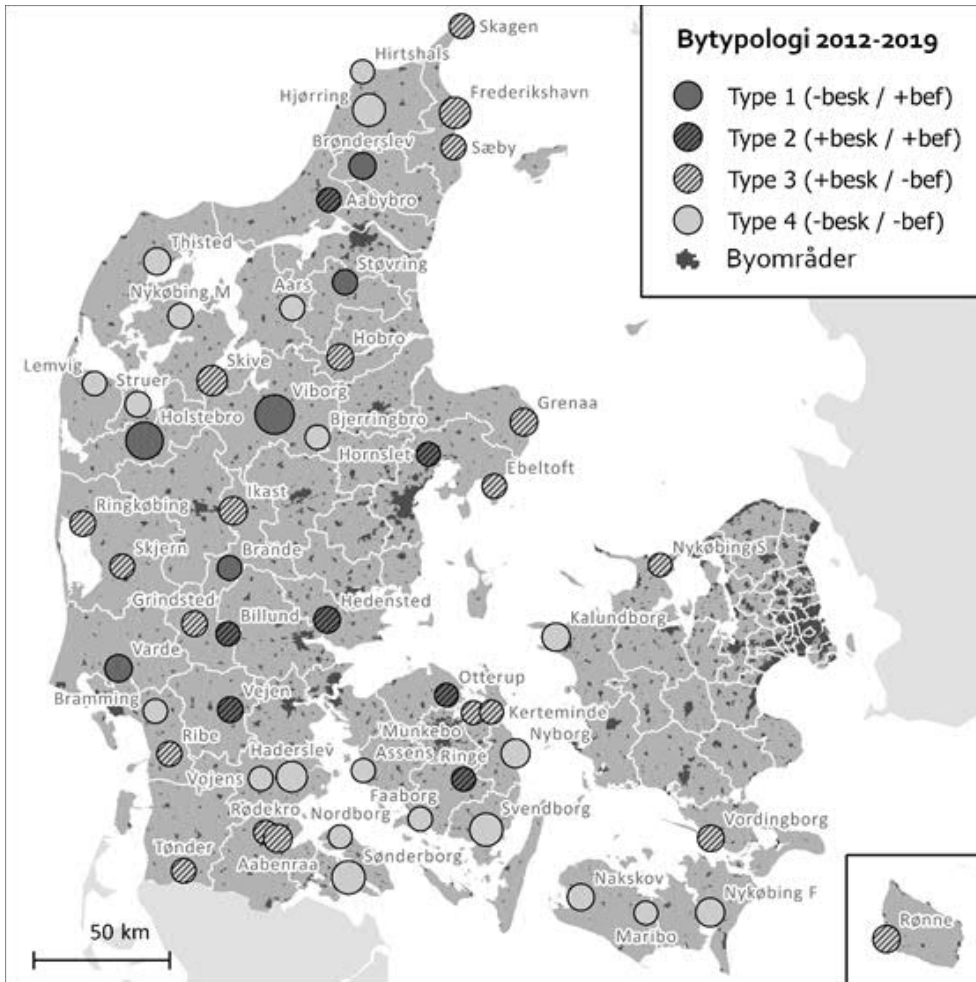
nationale niveau i perioden. Det kan også konstateres, at der var relativ stor variation inden for de enkelte bytyper. Ud over variationen er der også en række byer, der adskiller sig væsentligt fra det generelle billede. Disse outliers findes i tre af de fire kvadranter og mest hyppigt forekommende i den tredje kvadrant, dvs. det område af figuren, der repræsenterer beskæftigelsesmæssig fremgang, men en befolkningsmæssig tilbagegang. I den første kvadrant udgøres outlieren af Vordingborg, der har haft en svag beskæftigelsesmæssig tilbagegang, sammenlignet med det nationale vækstniveau, men en betydelig befolkningsfremgang i den undersøgte periode. Det er nærliggende at drage sammenhænge mellem øget pendlingsafstand og en vækst i antallet af pendlere ud af Vordingborg på næsten 12 pct., højst sandsynligt i retning mod et voksende københavnske arbejdsmarked. Tredje kvadrant, dvs. byer der oplever beskæftigelsesvækst over det nationale niveau, men samtidig en befolkningstilbagegang sammenlignet med det nationale gennemsnit, indeholder fire outliers: Aabenraa, Sæby og Skagen i Frederikshavn Kommune og Munkebo i Kerteminde Kommune. Ens for disse tre kommuner er, at udviklingen primært skyldes en positiv beskæftigelsesudvikling i industrierhvervene, der driver beskæftigelsesudviklingen i en positiv retning. I den fjerde kvadrant, der repræsenterer tilbagegang i både befolkning og beskæftigelse, er Nordborg i Sønderborg Kommune eneste outlier. Her spiller Danfoss som arbejdsplads en central rolle. En anden dimension er grænsetilfældene. Der er f.eks. type-4 byer som Aars i Vesthimmerland, der repræsenterer en tilbagegang på beskæftigelse på -0,3 pct.; og en tilbagegang i befolkningen på -0,3 pct., men som kun klarer sig marginalt dårligere end Varde, der kategoriseres som en type-1 by med en tilbagegang på -4,8 pct. i beskæftigelse, men med en befolkningsfremgang på 0,23 pct.



Det viser, at de mellemstore byer i yder- og landområderne har meget diverse udviklingsveje og derfor står over for forskellige udfordringer

Med disse forbehold in mente kan det udledes af figur 1 og tabel 1, at halvdelen af byerne kæmper med beskæftigelsen, set i forhold til det nationale gennemsnit, mens den anden halvdel af byerne oplever højere vækst. Det viser, at de mellemstore byer i yder- og landområderne har meget diverse udviklingsveje og derfor står over for forskellige udfordringer. I forhold til befolkningsudviklingen er der derimod en tydelig tendens, i og med at 41 af de 54 byer er karakteriseret ved befolkningsvækst under det nationale niveau, og de kæmper med de udfordringer, der følger med de processer (se også figur 2, hvor byerne er afbilledet efter deres typologi). I det følgende vil vi give en karakteristik af de fire bytyper baseret på en række nøglevariable med henblik på at give et bedre grundlag til at forstå den geografiske omstrukturering i Danmark.

Figur 2: Placering af mellemstore byer i land- og yderkommuner efter bytypologi (2019)



Bytyper og deres udvikling fra 2012-2019

Analyseres de deskriptive statistiske værdier for de fire bytyper (tabel 2) viser det sig, at de bytyper, der oplever beskæftigelsesfremgang (type 2 og 3), også er de mellemstore byer, der har den gennemsnitlige mindste størrelse både ift. befolkning og beskæftigelse. Den generelle udvikling i Vesteuropa er, at de største byer vokser, mens især de mindste byer rammes hårdt af tilbagegang – det gælder også i Danmark (Groth og Fertner, 2013; Hansen og Winther, 2018). Resultaterne i denne artikel modsiger ikke den generelle konklusion, men peger på et interessant forhold, nemlig at der måske er en erhvervsudvikling, der tilgodeser de mindre mellemstore byer i højere grad end de store mellemstore byer i land- og yderkommunerne. Årsagerne til en sådan udvikling i beskæftigelsen er dog ikke mulig at udlede med de data, der er til rådighed for dette studie.

Tabel 2: Deskriptive værdier for de fire bytyper

Bytype	N	Beskæftigede 2019				Befolkning 2019			
		Gns.	SD	Min	Max	Gns.	SD	Min	Max
1 - besk/ +bef	6	9195,2	7085,9	3359	18893	19884,7	14782,4	7307	40768
2 +besk/ +bef	7	3294,9	1296,9	2137	5689	7337,9	2490,1	5218	11896
3 +besk/ -bef	20	4689,9	2294,7	1930	10145	10922,3	5067,8	5166	23296
4 - besk/ - bef	21	5370,1	3354,4	2242	12031	112701,9	7485,7	5759	27801

Baseret på figur 1, figur 2 og tabel 2 kan det derfor konstateres, at de mellemstore byer i land- og yderkommunerne primært kendetegnes ved en befolkningsvækst under det nationale niveau, mens halvdelen af dem har oplevet en beskæftigelsesvækst over det nationale niveau.

Befolkningsudviklingen i de fire bytyper

Aldersstrukturen og -udviklingen i de fire bytyper er gengivet i tabel 3. Her fremkommer et billede af, at type 1 og 2 byerne gennemsnitligt har en større andel af børn og unge (0-19), mens aldersgruppen 20-35 år er ujævnt fordelt mellem de 4 bytyper. Det er dog tydeligt, at denne gruppe vokser hurtigere i type 1- og 2-byerne sammenlignet med type 3 og 4. For gruppen 36-65 år er fordelingen relativt ens bytyperne imellem, men dog er det værd at bemærke, at for bytyperne 3 og 4 er denne gruppe i en betydelig tilbagegang (-6,0 og -6,3 pct.), mens gruppen er i svag fremgang i type 1- og 2-byerne. Gruppen af 66+ har højere andele i type 3 og 4, men vækstprocenterne er i disse to bytyper lavere end i type 1 og 2, hvilket kan tyde på, at forskellene kan reduceres de kommende år, hvis udviklingen fortsætter.

Tabel 3: Andele (%) i 2019 og ændringer (Δ) i befolkning, erhverv og uddannelse 2012-2019

Bytype	1		2		3		4	
	% 2019	Δ 2012-2019	% 2019	Δ 2012-2019	% 2019	Δ 2012-2019	% 2019	Δ 2012-2019
Befolkningsandele og -udvikling								
Total	-	7,3	-	7,1	-	0,8	-	0,5
0-19 år	24,2	3,8	25,5	2,9	21,1	-7,3	21,2	-6,3
20-35 år	19,2	9,5	14,8	8,9	15,9	5,4	17,1	4,3
36-65 år	37,3	1,5	38,7	1,2	38,7	-6,3	38,0	-6,0
66+ år	19,3	23,6	20,9	25,2	24,3	21,4	23,7	18,0
Beskæftigelsesandele og -udvikling								
Alle brancher	-	1,2	-	23,9	-	22,0	-	-1,7
Industri	16,1	-4,1	27,3	11,6	16,4	27,7	16,5	-8,6
Detailhandel	5,9	-3,3	4,3	14,9	6,1	14,2	6,4	-4,4
Hotel og restauration	2,4	29,5	2,4	39,1	2,9	32,4	3,2	32,0
Offentlig sektor	36,8	0,4	20,3	22,0	33,8	22,2	36,5	0,8
Uddannelsesandele og -udvikling								
Erhvervsudd. bosted	36,7	-4,7	41,5	-3,9	40,0	-9,2	37,5	-9,2
lang videregående udd. bosted	7,4	33,0	5,7	70,2	4,6	21,0	5,1	23,2
Erhvervsudd. arbejdssted	41,1	-5,5	41,7	15,9	44,8	16,7	42,6	-6,1
Lang videregående udd. arbejdssted	9,0	23,0	7,9	73,2	6,3	55,9	7,6	24,2

Erhvervs- og beskæftigelsesudviklingen i de fire bytyper

Bytpernes beskæftigelsesudvikling giver et indblik i, hvordan de mellemstore byer i land- og yderkommunerne påvirkes af den generelle geografiske omstrukturering af erhverv og human kapital, som urbaniseringen og ny økonomi har medført. Resultaterne viser, at det ikke er en entydig geografisk omstrukturering fra land til storby, men at der er forskellige typer af geografiske omstrukturingsprocesser. Type 2- og 3-byerne har i gennemsnit haft en vækst på langt over det nationale gennemsnit på knap 8 procent for perioden. Samtidig har typerne 1 og 4 genereret negative vækstrater i perioden (se tabel 3).

➤ Resultaterne viser, at det ikke er en entydig geografisk omstrukturering fra land til storby, men at der er forskellige typer af geografiske omstrukturingsprocesser

Rettes blikket mod de fire erhvervssektorer der er gengivet i tabel 3 kan det ses, at industrisektoren udgør en betragtelig del af beskæftigelsen i type 2-byerne, mens den udgør en mere moderat andel i de tre øvrige bytyper. Industrisektoren vokser dog kraftigt i type 3-byerne. Detailhandel udgør en omtrentlig ens andel i de fire bytyper. Mens detailhandlen har været en tilbagegang i

type 1- og 4-byer i perioden 2012-2019, så har detailhandlen været i betydelig fremgang i type 2 og type 3. På samme måde udgør hotel- og restaurationssektoren en ensartet og lille andel bytyperne imellem. Dog er det interessant at observere, at alle bytyper oplever betydelig vækst i sektoren, ligesom at det er bemærkelsesværdigt at type 2-byernes vækst er mere end 6 procentpoint højere end de øvrige tre bytyper.

Sidst, men ikke mindst kan det konstateres, at type 2-byer har mere end 13 procentpoint lavere andel af deres beskæftigelse i den offentlige sektor sammenlignet med de øvrige bytyper. Beskæftigelsesvæksten inden for den offentlige sektor er markant højere i type 2- og 3-byer sammenlignet med type 1- og 4-byer. Den offentlige sektor udgør en markant højere andel af beskæftigelsen i typerne 1, 3 og 4 end i type 2-byerne. Den offentlige sektor har ofte en mere stabil beskæftigelse over tid sammenlignet med eksempelvis industribeskæftigelsen, som er mere konjunkturfølsom. Den offentlige sektors andel af beskæftigelsen i Danmark i 2019 var 30,7 pct. af de beskæftigede. Bytyperne 1, 3 og 4 har højere andele af offentligt beskæftigede, mens type 2-byer har klart lavere andele sammenlignet med det nationale niveau, samtidig med industriens andel af beskæftigelsen er markant højere i bytype 2 sammenlignet med de tre øvrige bytyper.

Uddannelses- og kompetenceudviklingen i de fire bytyper

En lang række studier har vist en positiv sammenhæng mellem befolkningens uddannelsesniveau og beskæftigelsesudviklingen (Hansen og Winther, 2015; Florida, 2002; Glaeser, 2011). I tabel 3 er der også angivet andelen af befolkningen (20-65) med henholdsvis erhvervsfaglig uddannelse, dvs. tømrer, murer, kokke, mekanikere etc., og andelen af befolkningen med en lang videregående uddannelse, dvs. universitetsuddannede. Der er således tale om andel af folk, der har enten en hovedsagelig praktisk uddannelse (praktisk human kapital) eller en hovedsagelig teoretisk uddannelse (akademisk human kapital). Herudover er andelen med de to uddannelsesniveauer angivet i forhold til bosted og arbejdssted. Det vil sige, at andelen af befolkning (20-65) med en af de to typer af uddannelser er beregnet ud fra den i byen bosiddende befolkning eller den i byen beskæftigede befolkning. Der er således tale om to forskellige populationer, der dog kan have overlap. Årsagen til denne opdeling er, at det for eksempel med den beskæftigede befolkning er muligt at sige noget om uddannelsesstrukturen på de arbejdspladser, der er i byen og dermed en indikation på, om erhvervslivet for eksempel konkurrerer på viden.

Tabel 3 viser en tydelig variation mellem de fire bytyper, når det handler om uddannelse og kompetencer hos befolkningen og hos de beskæftigede. Bytyperne 1 og 4 er byer med tilbagegang i beskæftigelsen. Alligevel er bytype 1 den bytype, som både har den højeste andel af bosatte og beskæftigede med lang videregående uddannelse. En forklaring kunne være, at byerne fungerer som pendlingsbyer. En anden forklaring kunne være, at byerne kan have

gennemgået en omstrukturering på arbejdsmarkedet blandt andet gennem opkvalificering af arbejdskraften.

Ikke overraskende har bytyperne 2 og 3 en relativ høj andel af beskæftigede med erhvervsfaglige uddannelser, som stemmer overens med den relativt store andel af og vækst i industrisektoren i disse byer, men også at industrisektoren består af lav- og mellemteknologiske industrierhverv, dvs. industrivirksomheder der ikke er kendetegnet ved vidensintensiv produktion. Det er værd at bemærke, at forskellene mellem den bosiddende og den beskæftigede befolkning er relativt lille i alle bytyperne.

Generelt tegner der sig et billede af, at alle bytyperne har uddannelsesandele, der ikke afviger betragteligt fra hinanden, og derfor kan man også drage konklusionen, at selv om der er variationer, er det ikke uddannelsesstrukturerne, der adskiller bytyperne fra hinanden.

Diskussion og konklusion – de mellemstore byer i land og yderkommunernes omstrukturering

De mellemstore byer, byer mellem 5.000-49.999 indbyggere, er vigtige byer i land- og yderkommunerne qua deres størrelse, centrale offentlige og private byfunktioner, erhvervsliv og lokale arbejdsmarkeder.

Resultatet af denne analyse viser, at der er en stor variation i de mellemstore byers udvikling efter finanskrisen. Vi har konstrueret en bytypologi og præsenteret fire kategorier af byer, på baggrund af byernes beskæftigelse- og befolkningsvækst i perioden 2012-2019 og normaliseret med det nationale niveau.

Denne simple kategorisering af de mellemstore byer i land- og yderkommunerne har givet mulighed for en mere nuanceret analyse og diskussion af udviklingen byerne. Det er en metode, som kan kombinere en lang række nøglevariable og skabe en forståelse af de grundlæggende forskellige udviklingsveje byerne har i land- og yderkommunerne. Dermed kan der tilvejebringes en mere differentieret forståelse af og tilgang til områdernes problemstillinger. Det kan skabe grundlaget for en mere målrettet regionalpolitisk indsats. F.eks. har 13 af de 54 byer en højere beskæftigelsesvækst end det nationale niveau i perioden, hvilket giver et andet udgangspunkt end de 41 øvrige byer, hvor beskæftigelsesvæksten ikke er på niveau med det nationale niveau.

Der er tydelige forskelle mellem de fire bytyper, når der fokuseres på parametre som befolkning, erhverv og beskæftigelse, mens der er mindre forskelle i forhold til akademisk human kapital. Som eksempel kan bytype 2 fremhæves. Bytype 2 byerne er kendetegnet ved at have en betydelig andel industribeskæftigelse, mens bytype 3 har en meget lav andel akademisk human kapital. Type 1- og 2-byerne har en betydelig andel unge, som er i vækst. Modsat har bytyperne 3 og 4 en mindre andel af og negativ vækst i denne gruppe.

Ud over at de mellemstore byer er diverse, viser dette studie, at de mindste byer har klaret sig bedst i denne periode med vækst og omstrukturering. De bytyper, der oplever beskæftigelsesfremgang (type 2 og 3), er også de mellemstore byer, som gennemsnitligt er størrelsesmæssigt mindst både ift. befolkning og beskæftigelse. En lang række studier af bystørrelse har vist, at bystørrelse og beskæftigelsesudviklingen hænger sammen: hvor de største byer vokser, er der stagnation eller tilbagegang i de mindste byer. Resultaterne i denne artikel modsiger ikke direkte denne veldokumenterede konklusion, men peger på det interessante forhold, at der muligvis er en dynamik i erhvervsudviklingen, der tilgodeser de mindre mellemstore byers udvikling i højere grad end de store mellemstore byer i land- og yderkommunerne. Supplerende forskning må afdække, hvad der gør netop disse byer modstandsdygtige over for den generelle tendens om afindustrialisering og virksomhedslukning i de små byer.



Ud over at de mellemstore byer er diverse, viser dette studie, at de mindste byer har klaret sig bedst i denne periode med vækst og omstrukturering

I bytyperne 2 og 3 har der været en vækst i industribeskæftigelsen efter finanskrisen. Det vil være interessant og et vigtigt bidrag til forståelsen af de mellemstore byer i land- og yderkommunernes styrker og svagheder at afdække, om de præliminære resultater fremkommet i dette studie er resultat af en stigende regional specialisering mellem de mellemstore byerne, hvor nogle bliver specialiseret i erhverv, mens andre bliver til bostedsbyer? Eller er der tale om en re-industrialiseringsproces, som udvikler og fastholder industriproduktionen i disse byer?

Noter

- 1 Mellemstore byer afgrænses som byer med mellem 5.000 og 49.999 indbyggere. Afgrænsningen er baseret på ESPONs kategorisering af mellemstore byer og er dermed en afgrænsning, der benyttes i fælleseuropæisk planlægningspolitik og planlægningsdiskussioner (se også ESPON, 2014).
- 2 Human kapital er den viden og de kompetencer og færdigheder, som den enkelte eller den samlede arbejdsstyrke besidder opnået gennem uddannelse, oplæring og erfaring (Hansen og Winther, 2015).

Referencer

- Altinget (2018), "10 år med kommunalreformen-reformen der forandrede Danmark." <https://legacy.allinget.dk/misc/kommunalreformen.pdf>
- Baumgartner, Daniel, Tobias Schulz og Irmi Seidl (2013), "Quantifying Entrepreneurship and Its Impact on Local Economic Performance: A Spatial Assessment in Rural Switzerland", *Entrepreneurship and Regional Development An International Journal*, 25(3-4): 222–50.
- Bothe, Kristian, Høgni K. Hansen og Lars Winther (2021), "Intra-urban industrial restructuring in the city of Copenhagen: workplaces and employment changes in metro- and non-metro-served areas, 2002-2012", *Urban Research & Practice*, 1-26.
- Capello, Roberta, Andrea Caragliu og Camilla Lenzi. (2012), "Is Innovation in Cities a Matter of Knowledge-Intensive Services? An Empirical Investigation", In-

- novation: *The European Journal of Social Science Research*, 25(2): 151–74.
- Echeverri-Carroll, Elsie L. og Sofia G. Ayala. (2011), “Urban Wages: Does City Size Matter?”, *Urban Studies*, 48(2): 253–71.
- Eder, Jakob (2019), “Innovation in the Periphery: A Critical Survey and Research Agenda.”, *International Regional Science Review*, 42(2): 119–46.
- Egsgaard, Aske, Høgni K. Hansen og Lars Winther (2022), “Resurgent cities and the socioeconomic divide: the young, educated and affluent city of Copenhagen, Denmark”, *Geografisk Tidsskrift-Danish Journal of Geography*, 122(1): 1-20.
- Eliasson, Kent og Hans Westlund (2013), “Attributes Influencing Self-Employment Propensity in Urban and Rural Sweden”, *The Annals of Regional Science*, 50(2): 479–514.
- ESPON (2014), “TOWN - Small and medium sized towns in their functional territorial context. Final report”, https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/TOWN_Final_Report_061114.pdf
- Fertner, Christian, Niels Boje Groth, Lise B. Herslund og Trine A. Carstensen (2015), “Small towns resisting urban decay through residential attractiveness: Findings from Denmark”, *Geografisk Tidsskrift/Danish Journal of Geography*, 115(2): 119-32.
- Florida, Richard (2002), *The rise of the creative class*, New York, NY: Basic Books.
- Florida, Richard (2017), *The New Urban Crisis*, New York, NY: Basic Books.
- Gardiner, Ben, Ron Martin, Peter Sunley og Peter Tyler (2013), “Spatially Unbalanced Growth in the British Economy”, *Journal of Economic Geography*, 13(6): 889-928.
- Glaeser, Edward (2011), *Triumph of the city: How urban spaces make us human*, London: Pan Macmillan.
- Groth, Niels Boje og Christian Fertner, red (2013), *Stationsbyer i dag*, Aalborg: Princo.
- Hansen, Høgni K. og Lars Winther (2015), “Employment growth, human capital and educational levels: Uneven urban and regional development in Denmark 2002–2012”, *Geografisk Tidsskrift-Danish Journal of Geography*, 115(2): 105-18.
- Hansen, Høgni K. og Lars Winther. (2012), *The Urban Turn*, Aarhus: Aarhus University Press.
- Hansen, Høgni K. og Lars Winther (2014a), “Regional Development and the Impact of the Public Sector in Denmark: Employment Growth and Human Capital”, *Geografisk Tidsskrift-Danish Journal of Geography*, 114(2): 156–68.
- Hansen, Høgni K., Ditte H. Lyngemark og Cecilie D. Weatherall (2021), “Migration and employment after an economic shock: regional characteristics and migration patterns”, *Regional Studies*, 55(5): 907-20.
- Hansen, Høgni K. og Lars Winther (2019), ”Hovedstadsområdet erhvervs- og befolkningsudvikling”, *Viden og forskningstemaer*, https://static-curis.ku.dk/portal/files/213551604/Hovedstadsomra_dets_erhvervs_og_befolkningsudvikling._Viden_og_forskningstemaer.pdf
- Hansen, Kalle E.H. og Lars Winther (2018), “Employment growth in Danish towns and regions since the crisis: industrial structure, city size and location, 2008–2013”, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 100(3): 244-62.
- Hansen, Teis og Lars Winther (2014b), “Competitive Low-Tech Manufacturing and Challenges for Regional Policy in the European Context: Lessons from the Danish Experience”, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 7(3): 449–70.
- Harris, Richard og John Moffat (2012), “Is Productivity Higher in British Cities?”, *Journal of Regional Science*, 52(5): 762–86.
- Huiban, Jean-Pierre (2011), “The Spatial Demography of New Plants: Urban Creation and Rural Survival”, *Small Business Economics*, 37(1): 73–86.
- Høst, Anders og Lars Winther (2019), “Job polarization in the new economy in Danish cities: location, size, and the role of the public sector”, *European Planning Studies*, 27(9): 1661-86.
- Kilkenny, Maureen (2010), “Urban/Regional Economics and Rural Development.”, *Journal of Regional Science*, 50(1): 449–470.
- Lorentzen, Anne og Søren Smidt-Jensen, red. (2011), *Planlægning i oplevelsessamfundet*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Rizov, Marian og Patrick P. Walsh (2011), “Is There a Rural–Urban Divide? Location and Productivity of UK Manufacturing”, *Regional Studies*, 45(5): 641–56.
- Scott, Allen J. (2008), “Resurgent Metropolis: Economy, Society and Urbanization in an Interconnected World”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 32(3): 548-64.
- Storper, Michael, Thomas Kemeny, Naji P. Makaren og Tanner Osman (2015), *The Rise and Fall of Urban Economies*, Stanford: Stanford University Press.
- Sørensen, Elise S. (2020), “Unge uddannelsesvalg og regionale flyttemønstre”, i Gertrud Jørgensen, Lars Winther, Ellen Højgaard Jensen, Michael Nørgaard, Kamilla S. Møller og Sara Folvig, red., *Gentænk Byen*, København: Dansk Byplanslaboratorium, pp. 29-34, www.byplanlab.dk/gentaenk_byen
- van Oort, Frank G., Johan H.L. Oud og Otto Raspe (2009), “The Urban Knowledge Economy and Employment Growth: A Spatial Structural Equation Modelling Approach.” *The Annals of Regional Science*, 43(4): 859–77.
- Velfærdsministeriet og Fødevarerministeriet (2009), *Landdistriktsredegørelse 2009*, im.dk/media/6952/landdistriktsredegørelse-2009.pdf.
- Wernerheim, C. Michael og Christopher A. Sharpe (2005), “Employment and Location Patterns of Advanced Services in non-Urban Canada”, *The Service Industries Journal*, 25(2): 181–211.